

Bakalářská práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

MOŽNOSTI VYUŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU
ODSOUZENÝMI VE VÝKONU TRESTU
ODNĚTÍ SVOBODY

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Karolína Diallo

Autor práce: Petr Kohout

Studijní obor: Pedagogika volného času, kombinovaná forma

Ročník: 3.

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 10. 3. 2015

Petr Kohout

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. et Mgr. Karolíně Diallo za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Dále bych chtěl poděkovat řediteli Věznice Plzeň panu plk. Mgr. Petru Vlkovi za možnost využití interních informací z věznice Plzeň pro účely mé bakalářské práce a ostatním kolegům z oddělení výkonu trestu za pomoc při shromažďování informací.

Obsah

Úvod	6
1. Profilace věznic	8
1.1 Věznice s dohledem „A“	9
1.2 Věznice s dozorem „B“	9
1.3 Věznice s ostrahou „C“	9
1.4 Věznice se zvýšenou ostrahou „D“	9
1.5 Věznice pro mladistvé	10
2. Volný čas ve věznicích	10
2.1 Programy zacházení	11
2.1.1 Pracovní aktivity	14
2.1.2 Vzdělávací aktivity	15
2.1.3 Speciální výchovné aktivity	16
2.1.4 Zájmové aktivity	17
2.1.5 Aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů	18
2.1.6 Překážky v naplňování programů zacházení	19
3. Rozdělení volnočasových aktivit pro odsouzené z věznic Plzeň	20
3.1 Pracovní aktivity ve věznicích Plzeň	21
3.1.1 Pracující odsouzení	22
3.1.2 Zaměstnaní odsouzení	23
3.1.3 Rozhovor č. 1 (odsouzený pan M. 32 let)	24

3.2	Vzdělávací aktivity ve věznici Plzeň.....	26
3.2.1	Rozhovor č. 2 (odsouzený pan Š. 39 let).....	27
3.3	Speciální výchovné aktivity.....	29
3.4	Zájmové aktivity ve věznici Plzeň.....	30
3.4.1	Sportovní zájmové aktivity.....	31
3.4.2	Vzdělávací zájmové aktivity	31
3.4.3	Rukodělné a pracovní zájmové aktivity	32
3.4.4	Ostatní zájmové aktivity.....	34
3.4.5	Rozhovor č. 3 (odsouzený pan P. 45 let).....	35
	Závěr	38
	Seznam použitých zdrojů	40
	Abstrakt	42
	Abstract.....	43

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolil téma týkající se volnočasových aktivit z prostředí vězeňství. Ve věznicích je velká škála možností, jak lze volný čas vyplňovat. Proto jsem se rozhodl představit volnočasové aktivity z věznice Plzeň. Tuto možnost jsem zvolil zvláště proto, že již několik let pracuji jako dozorce právě ve věznici Plzeň. Touto prací se tudíž snažím částečně představit možnosti volnočasového vyžití odsouzenými za zdmi věznice. Svoji práci jsem oživil zaznamenanými rozhovory s odsouzenými, kteří některým z uvedených způsobů tráví svůj volný čas.

Představením jednotlivých aktivit jsem se snažil poukázat na fakt, že volný čas ve věznici se dá vyplňovat stejnými aktivitami jako na svobodě. Pokud se však důkladněji zaměříme na otázku volného času odsouzených, zjistíme, že skrze tyto aktivity je snaha působit na odsouzené v resocializačním, reedukačním a preventivním duchu. Někdo by mohl namítat, že odsouzení se dostali do výkonu trestu za své špatné chování, tak proč se jim starat o nějaký volný čas. Ale právě při volnočasových aktivitách lze ukázat odsouzeným, že mohou svůj volný čas trávit duchaplnějšími činnostmi. Je důležité si uvědomit, že veškeré volnočasové aktivity ve věznicích jsou ovlivněny právě prostředím a aktivity musejí být upraveny tak, aby nebyla narušena bezpečnost věznice. Tato práce nemá za cíl posuzovat výchovný efekt při volnočasových aktivitách, cílem je přiblížit možnosti využívání volného času odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody.

Práce je rozdělena do třech částí. V první části jsem stručně přiblížil profilaci věznic v České republice. Popisuji, jaký režim mají jednotlivá vězeňská zařízení. Druhá část je zaměřena na volný čas a na činitele, které ho ovlivňují. Nejdůležitějším faktorem této části jsou programy zacházení. Právě díky programům zacházení jsou volnočasové aktivity rozděleny do oblasti pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové a do aktivit utvářejících vnější vztahy. V této kapitole se také zmiňuji o překážkách, které znemožňují naplnění programu zacházení, mezi které patří prizonizace, druhý život odsouzených a personál věznice. V poslední části jsem se zaměřil na volnočasové aktivity, které nabízí odsouzeným věznice Plzeň. Aktivity, které nabízí věznice Plzeň, jsou opravdu rozsáhlé a pestré. Pro bližší představu využívání volného času ve věznici Plzeň jsem do práce zahrnul rozhovory s odsouzenými. Tyto rozhovory jsem vedl s odsouzenými, kteří navštěvují některé z nabízených volnočasových aktivit. První

rozhovor byl veden s odsouzeným, který je pracovně zařazen. Druhý odsouzený je zařazen do vzdělávacích aktivit a poslední navštěvuje pouze zájmové aktivity. Rozhovor s odsouzeným navštěvujícím některou z výchovně vzdělávacích aktivit se mi nepodařilo realizovat kvůli nezájmu odsouzených. Všechny rozhovory jsem se snažil zprostředkovat s odsouzenými tak, aby bylo vidět, jak využívají volnočasové aktivity a zdali jsou s nimi spokojeni.

1. Profilace věznic

„Trest je jedním ze základních výchovných prostředků. V celospolečenském (sociálním) kontextu je používán jako významný obranný mechanismus před chováním a jednáním, které porušuje zavedené sociální konvence, pravidla nebo normy, tedy i delikventním jednáním, přičemž systém trestů je vymezen sociálními normami, zejména právem.“¹

Vězeňství je problémem každého vyspělého státu. V České republice pro fungování výkonu trestu máme zákonnou úpravu, vyhlášku ministra spravedlnosti, vnitřní řády, atd. Při zacházení s odsouzenými v českém vězeňství se řídíme Listinou základních práv a svobod. Toto zacházení rozšiřují také doporučení Rady Evropy a dodržování lidských práv.² Česká republika má rozděleny věznice podle vnější diferenciací věznic (ta se určuje dle vnějšího zabezpečení a střežení objektů věznic). Rozlišují se čtyři základní typy věznic:

- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou.

Jednotlivé typy věznic mají i své písmenné označení písmeny A, B, C a D. Vedle těchto základních typů věznic je v České republice zřízena speciální věznice pro mladistvé.

V těchto jednotlivých typech věznic jsou stanovena odlišná pravidla pro práci s odsouzenými i o jejich možnostech využívání volného času. Výlučně soud rozhoduje o tom, ve které z věznic bude odsouzený vykonávat svůj trest dle společenské závažnosti a nebezpečnosti.³

¹ SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 11.

² Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 37.

³ Srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 102-107, Srov. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 24-28, Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 37-40.

1.1 Věznice s dohledem „A“

Tento typ věznice je s nejmírnějším režimem. Odsouzení se mohou pohybovat bez omezení, pracují na pracovištích mimo věznice a dohled nad jejich pracovní činností provádějí vychovatelé. Ve volném čase se mohou, s povolením ředitele věznice a s platnou propustkou, pohybovat mimo věznici i bez dozoru zaměstnance VSČR. Zpravidla pro navštěvování kulturně výchovných, sportovních a zážitkových akcí.⁴

1.2 Věznice s dozorem „B“

V tomto typu věznice je režim zpřísněn, ale i zde existuje možnost pro vybrané odsouzené volného pohybu mimo věznici. V těchto typech věznic jsou odsouzení kontrolováni s větší mírou intenzity. Odsouzení pracují zpravidla na nestřežených pracovištích mimo věznici.⁵

1.3 Věznice s ostrahou „C“

Věznice tohoto typu je určena pro odsouzené s vysokou mírou nebezpečnosti. Pohybovat se po věznici mohou pouze za doprovodu zaměstnance VSČR. Pracovat mohou na střežených pracovištích, ale i zde existují výjimky pro odsouzené, kterým byl udělen volný pohyb. Do tohoto typu věznice je zařazena i Věznice Plzeň.⁶

1.4 Věznice se zvýšenou ostrahou „D“

Tento typ věznice je nejpřísnějším v České republice. Veškerý pohyb odsouzených je minimalizován. V těchto věznicích se volný pohyb nepovoluje. Je zde nejvyšší míra kontrol a omezení pro odsouzené. Odsouzení mohou pracovat pouze ve vnitřních pracovištích věznice nebo případně přímo na celách.⁷

⁴ Srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie I.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 102-107, Srov. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 24-28, Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 37-40.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

1.5 Věznice pro mladistvé

Věznice pro mladistvé je specializované převýchovné zařízení srovnatelné s věznicemi se zvýšenou ostrahou. Musí se však brát v úvahu odlišnost zacházení s mladistvými odsouzenými. Jde především o věkové a zájmové zvláštnosti. Do těchto věznic se umisťují mladiství až teprve tehdy pokud selžou standardní nápravná zařízení nebo mladistvý spáchá velice závažný zločin.⁸

2. Volný čas ve věznici

Volný čas je doba, kdy můžeme dělat, co chceme. Můžeme mít však i nějaké povinnosti, které během této doby musíme splnit. Volný čas nám začíná plynout ihned, jakmile nám skončí činnosti, které máme nařízené, a které musíme splnit a dodržovat, tzn. práce, škola. Nicméně každý člověk může tento pojem chápat svým způsobem. I ve svém volném čase však musíme pracovat a dělat věci, které jsou potřebné pro udržení chodu domácnosti (nakupování, uklízení). Můžeme se i připravovat na další den (učit se), ale také nemusíme dělat nic, tzn., že volný čas můžeme trávit jak pasivním tak aktivním způsobem. Mnoho lidí využívá svůj volný čas aktivně například sportováním, navštěvováním uměleckých kroužků, modelářských kroužků atd. Prožívání volného času se odlišuje podle toho, v jakém prostředí se odehrává. Každý chce svůj volný čas prožívat dle svého uvážení.⁹

„Jako hlavní funkce volného času se uvádějí: odpočinek (regenerace pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury).“¹⁰

Volnočasové aktivity, které lze vykonávat na svobodě se příliš neliší od volnočasových aktivit ve výkonu trestu odnětí svobody. Jelikož jsou aktivity vykonávané ve věznici závislé na financích věznice a jsou prostorově omezeny, stává se volný čas odsouzených ve věznici závažným penologickým problémem. Právě i z tohoto důvodu je možné, že se některé zaběhlé volnočasové aktivity mohou rušit či

⁸ Srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie I.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, s. 102-107, Srov. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 24-28, Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie.* Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 37-40.

⁹ Srov. HOFFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas.* Praha: Portál, 2004, s. 13

¹⁰ HOFFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas.* Praha: Portál, 2004, s. 13.

pozastavovat. U odsouzených je obtížné dosáhnout toho, aby se naučili vhodně využívat svůj volný čas a vydrželo jim to i na svobodě. Celkově je snaha o to, aby u odsouzených docházelo k resocializaci a reedukaci. V moderním vězeňství jsou tedy trendy působení na odsouzené, které se snaží o převýchovu převážně při volnočasových aktivitách odsouzených v době jejich výkonu trestu odnětí svobody.¹¹

Hlavním faktorem, který ovlivňuje a určuje volný čas odsouzených, je vnitřní řád věznice. Podle tohoto řádu se rozepisuje časový rozvrh dne, ve kterém je stanoven jasný a přesný rozvrh na konání aktivit, které jsou k dispozici odsouzeným. Ředitel každé věznice stanovuje daný vnitřní řád dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody, tak aby nebyla porušována práva odsouzených a zároveň nebyla narušena bezpečnost věznice. Tyto vnitřní řády musí schválit Generální ředitelství vězeňské služby a až poté nabývají platnost.¹²

„Pro každou věznici stanoví její ředitel se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby vnitřní řád věznice, kterým se stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici.“¹³

2.1 Programy zacházení

Hlavním smyslem a úkolem programů zacházení je smysluplné a vhodné využití volného času odsouzených zaměřeného na rozvoj pozitivních vlastností odsouzených. Za to, aby tyto programy zacházení splňovaly daná kritéria, zodpovídá mnoho specialistů ve výkonu trestu odnětí svobody. Při vykonávání aktivit v rámci programu zacházení se klade důraz na to, aby nebyl porušován účel výkonu trestu odnětí svobody. I přes tato omezení je snaha o to, aby u odsouzených docházelo k resocializaci,

¹¹ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, s. 141-143.

¹² KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 42.

¹³ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 42.

reedukaci

a nedocházelo ke zhoršení jejich osobnosti, tělesného nebo duševního stavu.¹⁴

V České republice jsou formálně sjednocené programy zacházení, které byly uzpůsobovány dle typů věznic. Dříve se tyto programy nazývaly resocializační programy. V současné době má každá věznice zpracovány své vlastní programy zacházení. Tyto programy jsou důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Každý z těchto programů musí mít jasně formulován cíl, kterého se bude snažit dosáhnout při realizaci daného programu. Důležitým faktorem je intelekt odsouzeného, jeho postoj k výkonu trestu, míra narušení osobnosti, atd. Jedná se především o pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Existují však i standardizované programy zacházení, které se opírají o koncepční záměry rozvoje českého vězeňství. Protože nelze vytvořit pro všechny odsouzené program zacházení z důvodu poruch osobnosti, odbor výkonu vazby a trestu zvolil cestu přísné standardizace programů zacházení a tyto programy jsou zaváděny uváženě a postupně. Standardizují se především programy, u kterých je předpoklad toho, že budou působit na odsouzené tak, aby minimalizovaly riziko recidivy. Standardizované programy jsou zaměřeny například na:

- trestné činy sexuálně motivované,
- násilné trestné činy,
- nenásilné trestné činy (krádeže, dopravní nehody),
- trestné činy páchané pod vlivem návykových látek.

Příkladem standardizovaných programů jsou například: Program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se) nebo Program TP 21 Junior zaměřen na mladistvé.

Programy zacházení se sestavují dle potřeb odsouzených tak, aby v co největší míře na něho působily. Při nástupu trestu odnětí svobody projde odsouzený komisí, která

¹⁴ Srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 16-17, Srov. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 14-15 a 30-36, Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, s. 122-123.

sestaví komplexní zprávu. Tato zpráva by měla obsahovat nejzákladnější údaje o odsouzeném, jako jsou především:

- základní data o odsouzeném,
- lékařská doporučení,
- důkladná (převážně sociální) anamnéza,
- psychologická charakteristika,
- podstatná rizika.

Na základě této zprávy je odsouzenému sestaven a nabídnut odpovídající program zacházení. Pokud s ním odsouzený souhlasí a podepíše jej, stává se pro něj závazný a odsouzený se musí účastnit aktivit, které jsou v jeho programu zacházení nastaveny. Programy zacházení se sestavují a nabízejí odsouzeným, kteří mají delší trest než 3 měsíce. Pro případ, že by odsouzený odmítl sestavený program zacházení, je pro něj připraven takzvaný Minimální program zacházení. V tomto programu jsou zahrnuty jen ty nejzákladnější aktivity, které by měl odsouzený vykonávat. Tyto aktivity jsou vymezeny ve vnitřním řádu věznice a je to například dodržování kázně, úklidové práce na oddíle, možnost sledování televizních pořadů, vycházka. Tento systém je odlišný od výkonu vazby, kde také existují programy zacházení, ale tyto programy jsou pro obviněné dobrovolné a nepovinné.¹⁵ Z plnění programů zacházení vyplývá pro odsouzené jejich osobní hodnocení, které je předkládáno soudu v případě žádosti o přemístění do mírnějšího typu věznice nebo žádosti o podmíněném propuštění.¹⁶

Existuje několik zásad pro zpracování programu zacházení:

- individuální přístup: respektování osobnosti, zvláštností, psychických vlastností odsouzeného, atd.,

¹⁵ Srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 16-17, Srov. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 14-15 a 30-36, Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, s. 122-123. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 133-137.

¹⁶ Srov. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 47.

- motivace: má-li odsouzený rodinu, lze jej motivovat snahou o podmíněčné propuštění,
- přiměřenost: požadavky na odsouzeného přiměřené jeho rozumovým schopnostem,
- komplexnost: vytvořit soustavu návyků, postojů nebo stávající soustavy korigovat a napravovat,
- zpětná vazba: pozorování odsouzeného, pohovory, činnosti, jaký je v kolektivu,
- cílevědomost: musí směřovat k jasnému reálnému cíli s ohledem na osobnost odsouzeného,
- systematičnost: při působení musíme postupovat realisticky a srozumitelně pro odsouzeného,
- soustavnost: působení by mělo být v co nejdelší časové ose, aktivity musí souviset a směřovat k cíli,
- perspektivnost: odsouzený nesmí mít pocit, že je vše jen jako.

Je důležité upozornit, že ne všichni odsouzení jsou systematického, cílevědomého a motivovaného zacházení schopni z důvodů různých poruch osobnosti.¹⁷

„Program zacházení obsahuje pracovní povinnosti, vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity a oblast utváření vnějších vztahů. Pedagog sestavuje tento program zacházení s ohledem na zdravotní stav odsouzeného, jeho osobnost, zájmy a záliby, fyzické a psychické předpoklady pro splnění daného programu zacházení.“¹⁸

2.1.1 Pracovní aktivity

Cílem těchto aktivit je udržení pracovních návyků u odsouzených, kteří byli před nástupem trestu odnětí svobody řádnými zaměstnanci, ale také o vytvoření těchto návyků u odsouzených, kteří nikdy nepracovali. Pokud jsou odsouzení zařazeni do práce, jsou povinni pracovat. Do této aktivity se nezařazují odsouzení, kteří jsou starší 65 let, jsou plně invalidní nebo jim to znemožňuje jejich zdravotní stav. Do pracovních

¹⁷ Srov. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 46.

¹⁸ Co zmůžou programy zacházení. *České vězeňství*, 2011, č. 2, ISSN 1213-9297, s. 13. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2011/%C4%8CV2_2011.pdf

aktivit se řadí: zaměstnávání, práce potřebná k zajištění každodenního chodu věznice a pracovní terapie vedená zaměstnancem Vězeňské služby.¹⁹

Zaměstnáváním je myšleno klasické zapojení odsouzených do pracovního procesu. Jedná se o práci pro soukromé podnikatelské subjekty nebo práci pro věznic v rámci vnitřního provozu věznice. Za tuto práci dostávají odsouzení mzdu. Výše mzdy je stanovena zákonem. Z této mzdy se odsouzeným provádí srážky. Tyto srážky jsou stanoveny vyhláškou Ministerstva spravedlnosti, například na náklady pobytu ve věznici, k úhradě dluhů, které vznikly odsouzenému z trestné činnosti nebo jako výživné pro děti odsouzeného. Pokud nemá odsouzený žádné pohledávky, věznice mzdu ukládá na tzv. kapesné a úložné, s nimiž může odsouzený disponovat ve stanovených podmínkách a rozsahu. Nevyčerpané úložné se vyplácí odsouzenému při propuštění z výkonu trestu.²⁰

„Podle nejnovějších dostupných údajů ve Statistické ročence VS ČR z roku 2010, bylo tedy v roce 2010 zaměstnáno 62,35 % odsouzených s průměrným hodinovým výdělkem 30,25 Kč/hod.“²¹

2.1.2 Vzdělávací aktivity

V České republice je právo na vzdělání zakotveno v Listině základních práv a svobod. Ve výkonu trestu odnětí svobody jsou však odsouzeným některá práva omezena. Právo na vzdělání mezi tato omezení nepatří.

Vzdělání a gramotnost jsou považovány za zásadní význam pro nápravu odsouzených. Velká část odsouzených před nástupem výkonu trestu odnětí svobody nemá ukončené základní vzdělání a někteří jsou absolventi zvláštních škol. Proto, aby se zvýšila gramotnost, byli zaváděny kurzy čtení a psaní pro negramotné a pro ostatní kurzy pro doplnění znalostí na úrovni základní školy. Vedle získání základní gramotnosti ve vzdělávacích kurzech, mají odsouzení možnost dalšího zvyšování svých kvalifikací v rámci středního odborného učiliště či jiných rekvalifikačních kurzů. Školská vzdělávací střediska se nachází například ve Věznici Opava, Pardubice,

¹⁹ Srov. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 16-19, Srov. ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: ARMEX PUBLISHING s.r.o., 2007, s. 73.

²⁰ Srov. ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: ARMEX PUBLISHING s.r.o., 2007, s. 73

²¹ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 18.

Rýnovice či Plzeň. Z vysvědčení či rekvalifikačních certifikací nesmí být patrné, že byli získány ve výkonu trestu odnětí svobody.²²

„Vzdělávání zejména mladých odsouzených a prvovězňených osob je vnímáno velmi pozitivně. Získání nových poznatků a zejména praktických zkušeností vede ke zvyšování kvalifikace vězňených osob a rozšiřuje jejich možnost po propuštění z VTOS snáze získat uplatnění na trhu práce.“²³*

2.1.3 Speciální výchovné aktivity

Tyto aktivity zahrnují speciální terapeutickou práci s odsouzenými. Tato terapeutická práce vychází ze specifických problémů jednotlivců, proto nelze aplikovat klasické psychoterapeutické přístupy. Do těchto programů se zařazují hlavně odsouzení, kteří nejsou pracovně zařazeni. Speciální pedagogické aktivity vedou hlavně vychovatelé – terapeuti, kteří se také podílí na sestavování speciálních aktivit pro jednotlivé odsouzené v programu zacházení. Jedná se například o aktivity:

- muzikoterapie,
- dramaterapie,
- ergoterapie,
- keramická dílna,
- rukodělný kroužek,
- individuální terapie, atd.

Tyto aktivity se převážně využívají na specializovaných odděleních věznic, jako jsou například:

- oddělení pro odsouzené s mentální retardací,

²² Srov. ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: ARMEX PUBLISHING s.r.o., 2007. Str. 74, srov. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 19-23.

²³ BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 24.
* VTOS – výkon trestu odnětí svobody

- oddělení pro ochrannou protialkoholní léčbu a léčbu patologického hráčství
- nebo oddělení sexuologického ochranného léčení.

Na takovýchto odděleních se dá využívat i skupinové terapie, jelikož jsou zde odsouzení s podobnými problémy.

Důvod zavedení těchto speciálně výchovných aktivit ve věznicích bylo zjištění rozšiřování psychopatologických symptomů a syndromů v osobnostech odsouzených a jejich zvýšený návyk na alkoholu, drogách a hazardních hrách.²⁴

2.1.4 Zájmové aktivity

Podoba zájmových aktivit ve věznici se výrazným způsobem neodlišují od volnočasových aktivit, které lze vykonávat na svobodě. Jedná se především o aktivity sportovního, vzdělávacího či kulturního charakteru, které lze vykonávat individuálně nebo skupinově. Jsou organizované a vedené vychovateli, speciálními pedagogy a sociálními pracovníky. Nicméně i sami odsouzení přicházejí s různými nápady na soutěže ve volnočasových aktivitách, které mohou realizovat se souhlasem speciálního pedagoga. Zájmové aktivity ve věznici jsou například aktivity jako:

- sportovní kroužky (nohejbal, volejbal, stolní tenis, posilování),
- akvaristický kroužek,
- šachový kroužek,
- kroužek rukodělných prací,
- keramický kroužek atd.

Veškeré tyto zájmové aktivity jsou podmíněny materiálním a prostorovým možností věznice. Důležitá je však také profilace dané věznice, ve které se tyto aktivity vykonávají.

²⁴Srov. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 26-27, srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 21-22.

Zájmových aktivit se mohou zúčastňovat všichni odsouzení, avšak hlavní význam mají především pro odsouzené, kteří nejsou pracovně zařazeni.²⁵

„Smyslem volnočasových programů realizovaných ve vězení je:

- naučit odsouzené trávit volný (mimopracovní) čas, aktivně a smysluplně a po propuštění z výkonu trestu změnit podstatně životní styl,

-ve výkonu trestu vyplnit čas odsouzených aktivní, smysluplnou činností zaměřenou na rozvoj osobnosti, udržení fyzické a psychické kondice, vytvoření kulturních návyků a potřeb.“²⁶

2.1.5 Aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů

Do této oblasti aktivit se zařazují především aktivity, které přispívají jako příprava na soběstačný život na svobodě. Jedná se hlavně o udržení sociálních vazeb odsouzených s vnějším světem mimo vězeňskou subkulturu. Smysl je především v tom, aby se odsouzení uměli o sebe postarat sami nebo se mohli vrátit zpět k rodině a pokud možno nepokračovali v trestné činnosti. V této oblasti by měl velmi aktivně působit sociální pracovník.

Tyto aktivity je vhodné uplatňovat zejména u odsouzených se střednědobými nebo dlouhodobými tresty odnětí svobody. Takovíto odsouzení jsou zpravidla umístováni na předvýstupní oddělení šest měsíců před propuštěním. Na tato oddělení je mezi aktivity zařazena i společná kulturně vzdělávací vycházka pod dohledem zaměstnance věznice. Je potřeba, aby odsouzený pochopil, jak funguje a vypadá život mimo zdi věznice. Vzhledem k rychlému vývoji techniky a jejích vymožeností, může být velmi obtížné pro propuštěného člověka pohybovat se na svobodě.²⁷

²⁵ Srov. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, Str. 26-27, srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 21-22.

²⁶ MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 48.

²⁷ Srov. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 28-29, srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 23-24.

2.1.6 Překážky v naplňování programů zacházení

Jako příklady překážek bych rád uvedl prizonizaci, druhý život odsouzených a personál věznice.

Prizonizace je adaptace na vězeňský život, který má dva aspekty institucionalizaci a ideologizaci. Hloubku prizonizace lze pozorovat v chování odsouzených, ale má i některé vnější znaky, jako třeba tetování (potetování převážně odkrytých částí těla jako je krk, obličej, zápěstí) Institucionalizaci podléhá každý odsouzený. V extrémních případech tento aspekt působí na vězně tak silně, že ho přijme odsouzený za svůj vlastní životní způsob a na svobodě nedokáže žít. Ideologizace vyúsťuje v život vězeňské subkultury, který má vždy desocializační charakter. Jedinec se stává recidivistou.

Druhý život je vlastně neformální struktura v hierarchii mezi odsouzenými. Jde o stanovení rolí a pravidel chování odsouzených. Kodex vězeňské subkultury, kterým se řídí, definuje jisté chování a nespolečenský s vězeňským personálem.

„Kodex vězně:

Nepleť se do věcí jiných vězňů!

Nebud' moc zvědavý!

Nepouštěj si pusu na špacír!

Hled' si svého!

Nebonzuj!''²⁸

Uvěznění je pro člověka samotného náročnou životní situací, která má vliv na jeho psychiku, ale i na jeho sociální okolí. Velmi zatěžující je pro odsouzené materiální a psychická izolace. Když k tomu navíc přičteme režimová opatření, omezený kontakt s rodinou a jiná doposud nepoznaná omezení, může docházet k negativním změnám i v životě jedince na svobodě. Zátěžové situace mohou vést k dočasnému či trvalému narušení rovnováhy v psychice jedince, které může ovlivnit chování, prožívání i uvažování. Ne vždy však může docházet k rozvoji psychických poruch, některé druhy zátěže mohou mít na jedince pozitivní vliv v podobě aktivizace, stimulace, motivace a posílení sebevědomí. Této míře odolnosti vůči zátěžovým situacím se říká frustrační

²⁸ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 26 – citováno z: POLLOCK-BYRNE, Joycelyn. *Women, Prison & Crime*. Belmont: Wadsworth, Inc., 1990, p. 31.

tolerance (souhrn protektivních faktorů pomáhající zvládat náročné životní situace a přitom neztrácet duševní zdraví). Každý jedinec má frustrační toleranci na jiné úrovni, to ve vězení závisí na odsouzeném samotném, na jeho vrozených předpokladech, individuálních zkušenostech, celkovém aktuálním stavu a především na jeho adaptaci vůči vězeňským podmínkám.²⁹

Jako poslední příklad překážek naplňování programů zacházení se dá uvést personál věznice. Je důležité, aby personál věznice byl vhodně vybrán a měl rozvinuté sociální dovednosti, které uplatní při zacházení, vedení a řízení odsouzených. Schopnost komunikace je jedna z nejdůležitějších schopností, které by měl mít každý z personálu výkonu trestu odnětí svobody. Při každodenním styku s odsouzenými osobami je důležité dodržovat pravidla bezpečnosti a přiměřeně reagovat na vzniklé situace. Při jednání s odsouzenými ve výkonu trestu by měli zaměstnanci využívat vhodné neverbální techniky jako je postoj, posed, oční kontakt, využívání dominantního postoje, úhybné manévry.³⁰

3. Rozdělení volnočasových aktivit pro odsouzené z věznice Plzeň

Věznice Plzeň patří k největším a nejstarším věznicím v České republice. V profilaci věznic spadá do věznice s ostrahou. Ve věznici Plzeň je i oddělení pro výkon vazby.

Jak jsem již zmínil výše ve své práci, pro odsouzené jsou vypracovány programy zacházení a minimální programy zacházení, které by měly efektivně vyplnit volný čas odsouzených. Pro odsouzené by měly programy zacházení představovat motivaci převážně k podmíněnému propuštění. O zabezpečování jednotlivých aktivit z programů zacházení se ve věznici Plzeň starají vychovatelé, speciální pedagogové, psychologové, popřípadě i sociální pracovníci. Spolupráce mezi těmito specialisty je důležitá z hlediska správného fungování programů zacházení a působení na všechny osoby ve výkonu trestu odnětí svobody.

²⁹ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 86-87.

³⁰ Srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 25-30, Srov. SOCHŮREK, J., *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 52.

Speciální pedagog připravuje pro jednotlivé odsouzené programy zacházení a vede vychovatele tak, aby docházelo v co největší míře k jejich naplňování. Vychovatelé mají mít minimálně dvě zájmové aktivity, které vedou. Pokud chce odsouzený začít navštěvovat některé z dalších aktivit ve věznici nad rámec svého programu zacházení, musí o něj písemně požádat vychovatele. Tato žádost musí projít schvalovacím řízením a zařazovací komise poté seznamuje odsouzeného, s jakým výsledkem byla jeho žádost vyřízena. U zařazovací komise se projednává například lékařská zpráva, hodnocení vychovatele a psychologa, nebezpečnost odsouzeného, možnost útěku, atd.³¹

Odsouzení ve věznici Plzeň však mají možnost využívat svůj volný čas i jinými aktivitami. Tyto aktivity jsou převážně pasivního charakteru a nejsou vedeny žádným odborníkem. Pasivní aktivity si odsouzení vykonávají sami přímo na oddíle, kde jsou ubytováni. Jedná se například o sledování televizních pořadů v kulturní místnosti či hraní různých karetních her. Odsouzení mají také možnost výpůjčky knih z místní knihovny.³²

Aktivity, které zde uvádím, jsou aktuální pro rok 2015. Pro ilustraci jsem do své práce zahrnul rozhovory s odsouzenými, kteří jsou do aktivit zařazeni a to programem zacházení nebo z vlastní iniciativy. Tyto rozhovory mi pomohou přiblížit, jaký mají odsouzení názor na volnočasové aktivity ve věznici Plzeň a jaký k nim mají přístup. Z těchto jednotlivých rozhovorů nelze dělat odborné závěry, protože se jedná jen o individuální odpovědi jednoho odsouzeného. Vzhledem k tomu, že každý odsouzený má jiné návyky, schopnosti a dovednosti, proto nelze jejich názor zobecnit na všechny odsouzené ve věznici Plzeň.

3.1 Pracovní aktivity ve věznici Plzeň

Celková průměrná zaměstnanost ve věznici Plzeň je 58,31%. Zaměstnaní odsouzení se dělí na pracující a zaměstnané. Integrovanou součástí práce odsouzených je jejich možnost zaměstnání jak u soukromých podnikatelských subjektů firem MEA Metal Applications s. r. o. a SOLUS s. r. o., tak ve vnitřní režii věznice. Tyto podnikatelské subjekty mají

³¹ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Metodický list pro vychovatele*.

³² Interní dokumenty věznice Plzeň, *Vnitřní řád věznice*.

ve věznicí Plzeň pronajaty prostory. Mezi zaměstnané odsouzené se řadí i ti, kteří jsou zařazeni do vzdělávacích a terapeutických aktivit.

Motivací, proto aby odsouzení nastoupili do zaměstnání, je několik. Pokud pomineme přídavek ke stravě pro pracující a jiné výhody jsou to:

- Peníze – jako prostředek zajištění nákupu věcí jako třeba tabákové výrobky, káva, jídlo pro osobní potřebu
- Aktivita – možnost zahánění nudy
- Sociální kontakt – během práce mají odsouzení možnost setkávat se s lidmi a to i s civilními zaměstnanci soukromých podnikatelských subjektů
- Seberealizace – ojedinele může být motivací k práci, aby odsouzený dosáhl lepší pracovní pozice³³

„Vězňové v naprosté většině možnost pracovat při výkonu trestu vítají. Jejich hlavním motivem je smysluplná náplň dne, při které jim „čas lépe ubíhá“. Možnosti vydělat si nějaké peníze, ať už pro splácení pohledávek, podporu své rodiny či vlastnímu přilepšení, samozřejmě přiznávají všichni.“³⁴

3.1.1 Pracující odsouzení

Odsouzení, kteří pracují pro firmu MEA Metal Applications s. r. o., jsou zaměstnáváni ve třisměnných provozech kovovýroby. Náplní jejich práce je lisování a následné svařování ocelových roštů. Tento podnikatelský subjekt zaměstnává více jak polovinu z celkového počtu pracujících odsouzených, který ve věznicí Plzeň činí 370 osob.

Prodej potravinářských výrobků pro odsouzené i pro zaměstnance věznice Plzeň zajišťuje firma SOLUS s. r. o. I tento subjekt nabízí odsouzeným možnost zaměstnání. Nicméně kapacita pracovních míst je nespočetněkrát menší než v jiných pracovních příležitostech.

³³ Srov. Při práci, utíká trest rychleji. *České vězeňství*, 2009, č. 2, ISSN 1213-9297, s. 14. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2009/cv02-2009.pdf

³⁴ Při práci, utíká trest rychleji. *České vězeňství*, 2009, č. 2, ISSN 1213-9297, s. 16. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2009/cv02-2009.pdf

Pracovní zařazení ve vnitřní režii věznice Plzeň zahrnuje různá pracovní odvětví. Jedná se hlavně o údržbu, prádelnu, vězeňskou kuchyni a úklidové čtyry. Údržbářské práce se týkají například zednických prací, instalatérských prací, elektrikářských prací, atd., které obstarávají nejnnutnější opravy a případné havárie v objektu věznice Plzeň. Na pracovišti prádelna odsouzení perou veškeré ústavní oblečení a ložní prádlo. Prádelna ve věznici Plzeň zajišťuje tuto činnost i pro jiné věznice. V minulosti si zde nechávali vyprat své ložní prádlo i hotelová zařízení. Odsouzení pracující ve vězeňské kuchyni se starají o chod kuchyně, připravují stravu pro všechny odsouzené ve věznici a zabezpečují výdej stravy. Částečně se podílejí i na přípravě jídel pro vězeňský personál. Úklidové čtyry mají na starosti čistotu ve vnitřních společných prostorách věznice. Jejich úkolem je vytírání chodeb, kanceláří a vynášení odpadků. Zařizují také vnější úklid okolo věznice, do kterého se zahrnuje hrabání listí či sekání trávy.³⁵

Příprava na práci a samotná práce vyplňuje odsouzeným většinu času, se kterým mohou disponovat. Avšak přes tento fakt, se najdou i tací odsouzení, kteří svůj zbylý volný čas věnují některým z další nabízených volnočasových aktivit.

3.1.2 Zaměstnaní odsouzení

V současné době je ve věznici Plzeň zaměstnána téměř polovina odsouzených z celkového počtu. Hlavní rozdíl mezi pracujícími a zaměstnanými odsouzenými je v náplni jejich práce. Zatím co pracující se zabývají manuálními pracemi, zaměstnaní jsou vedeni v terapeutických a vzdělávacích aktivitách. Ačkoliv vzdělání se od práce odlišuje, ve věznici se i tato činnost považuje za zaměstnání.

Terapie, které se odsouzení zúčastňují na základě programu zacházení v oblasti pracovních aktivit, je ve věznici Plzeň nazývána jako Pracovní terapie. Této aktivity se může pod přímým dozorem vychovatele účastnit maximálně 20 odsouzených. Náplní pracovní terapie je seznámení se a osvojení si některých technik, které souvisí se zahrádkářskými pracemi, pracemi při údržbě a úklidu obydlí, případně domů a chat. Výchovně vzdělávacím cílem této aktivity je osvojení si základních pracovních návyků

³⁵ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Denní přehled zaměstnanosti ve věznici Plzeň*, dokument oddělení pro zaměstnávání vězněných osob

a schopnost spolupráce v kolektivu. Zároveň se klade důraz na to, aby si odsouzení budovali vztah k přírodě a zvyšovali svoji trpělivost.³⁶

3.1.3 Rozhovor č. 1 (odsouzený pan M. 32 let)

Odsouzený pan M. se narodil do úplné vlastní rodiny. Rodiče se o něj řádně starali a podporovali jej. Stále s rodiči žije v rodinném domě na vesnici. Je svobodný, nemá ani přítelkyni, je bezdětný. Střední vzdělání ukončil výučním listem. V zaměstnání pracoval jako řidič. Počítá, že se po propuštění z výkonu trestu do zaměstnání vrátí. Nikdy v minulosti nebyl trestán ani souzen, do výkonu trestu byl odsouzen za nedbalostní trestný čin. Výkon trestu snáší vcelku dobře a tvrdí, že již nikdy nechce být odsouzen a uvězněn. Již teď si uvědomuje svoji chybu a nechce ji opakovat.

Tazatel: *Máte sestavený svůj program zacházení nebo máte minimální program zacházení a další volný čas si upravujete podle sebe?*

Odpověď: Mám svůj program. Zbytek času trávím, jak můžu.

Tazatel: *Jste pracovní zařazen na vlastní žádost?*

Odpověď: Ano.

Tazatel: *Myslíte si, že pracovní zařazení může být pro odsouzené něco jako volnočasová aktivita?*

Odpověď: Nevím, ale pro mě to má hlavně dva významy. Vydělám si nějaký peníze a hlavně když mam tuhle práci, tak mi ty dny tady utíkají daleko rychleji. Už jenom pár metrů a půjdu domů.

Tazatel: *Chtěli by i jiní odsouzení být pracovní zařazení?*

Odpověď: Najde se dost, kteří by měli zájem a chuť, ale většině je to úplně jedno a jenom se poflakují.

Tazatel: *Jste spokojen s aktivitami, kterých se můžete zúčastňovat?*

Odpověď: Celkem ano. I když něco bych upravil.

Tazatel: *Jaká aktivita vám ve věznici chybí?*

Odpověď: No, chybí mi bowling, hokej, ale i třeba jenom práce na zahradě.

³⁶Interní dokument věznice Plzeň, *Projekt pro pracovní terapii vypracovaný speciálním pedagogem.*

Tazatel: *Vykonával jste tuto aktivitu i „doma“?*

Odpověď: Ano, chodili jsme každý měsíc hrát bowling a každou zimu u nás na rybníku se sešla parta a zahráli jsme si rybníkovou plácanou. V létě jsme hráli vždycky fotbal, ale ten se dá v rámci možností zahrát i tady.

Tazatel: *Myslíte si, že je ve výkonu trestu dostatek volnočasových aktivit pro odsouzené?*

Odpověď: Myslím si, že ano, protože většině muklům to stačí a tomu zbytku to je jedno.

Tazatel: *Zažil jste, že by si někdo stěžoval na nedostatek aktivit?*

Odpověď: Ne, nikdy. Na baráku, kde jsem, se o ničem takovém nikdo nezmiňoval.

Tazatel: *Myslíte si, že jsou volnočasové aktivity pro odsouzené důležité? Využívají je?*

Odpověď: Nemyslím si, že by byli nějak moc důležité, většina se stejně válí na cimře nebo na kulturce u televize. Někteří jich využívají, ale chodí tam jedni a ti samí a ostatní, co by třeba chtěli tak nemůžou z důvodu přeplněnosti.

Tazatel: *Myslíte si, že by vadilo nebo byl problém, kdyby nebyli ve výkonu trestu žádné aktivity?*

Odpověď: Je tady pár jedinců, kterým by určitě scházela posilovna, fotbal aj. Ale kdyby ty aktivity nebyli už od začátku tak by se jich nikdo nedožadoval. Starý muklové říkají, že za komunistů byla tak maximálně raní rozcvička a pořadová příprava jak na vojně.

Tazatel: *Využíváte kulturní místnost nebo raději s vychovatelem chodíte na aktivity dle programu?*

Odpověď: Většinou jsem dost unaven z práce, takže jen odpočívám. Na kulturku chodím, jen když je v televizi fotbal, no a na aktivity jen když nejsem v práci.

Tazatel: *Jakým jiným způsobem využíváte svůj volný čas?*

Odpověď: Chodím se doučovat angličtinu, půjčuji si knížky a docela jsem začal hodně číst. No, a s ostatními si zahraju partičku karet nebo šipky.

Tazatel: *Můžete tedy říci, že mezi odsouzenými panuje spokojenost s volným časem ve výkonu trestu?*

Odpověď: Ano, myslím, že jsou většinou spokojení, kromě toho, že jsou zavřeni a občasného remcání na jídlo.

Odsouzeného pana M. mám přiděleného ve své pracovní směně na dozor. Je komunikativní, takže při rozhovoru s ním se nevyskytl výrazný problém. Sociální anamnézu v úvodu jsem zaznamenal dle údajů, které mi osobně uvedl. Vyjadřoval se sebejistě, v klidu a ochotně odpovídal na otázky, z nichž jsme některé probrali do větších podrobností. Rozhovor proběhl v kanceláři vychovatele na oddílu, kde je odsouzený ubytován. I když bylo třeba některé odpovědi upravit, ponechal jsem několik slovních výrazů z důvodu autentičnosti, tak jak je odsouzený pan M. použil. S odpověďmi, které jsem pro svou práci vybral, byl pan M. předem seznámen a byly použity s jeho souhlasem. Z celého rozhovoru vyplývá, že si odsouzený pan M. myslí, že volnočasové aktivity ve věznici Plzeň jsou dostačující.

3.2 Vzdělávací aktivity ve věznici Plzeň

Ve věznici Plzeň mají odsouzení možnost, jako v jedné z mála věznic v České republice, navštěvovat Střední odborné učiliště. Tato škola je zřízena Vězeňskou službou České republiky a ředitele této školy dosazuje generální ředitel Vězeňské služby.³⁷ Školské vzdělávací středisko ve věznici Plzeň nabízí i jiné vzdělávací možnosti, než jen zmiňované Střední odborné učiliště, jsou zde i kurzy celoživotního vzdělávání a rekvalifikační kurzy. Docházka na jednotlivé hodiny učebního oboru je standardní jako v normální škole, avšak vzdělávací aktivity jsou upraveny vnitřním řádem věznice.³⁸

Školské vzdělávací středisko věznice Plzeň nabízí možnosti vzdělávacích aktivit v oborech:

- a) učební obor: Strojírenské práce
- b) kurz: Dělník v elektrotechnice
- c) Kurz: PC – ICT
- d) kurz: Německý jazyk, Anglický jazyk
- e) kurz: Celoživotní vzdělávání (český jazyk, doděláná minima ZŠ)

³⁷Srov. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 20.

³⁸ Interní dokumenty věznice Plzeň, *vnitřní řád věznice Plzeň, školské vzdělávací středisko*

Střední odborné učiliště v plzeňské věznici nabízelo k výuce dva učební obory. Jedním z nich byl Lakýrník a natěrač. Avšak z kapacitních a bezpečnostních důvodů byl tento obor zrušen. V současné době je odsouzeným nabízen dvouletý učební obor s názvem Strojírenské práce. V tomto oboru docházelo během několika let ke změnám, kromě názvu, především v kapacitě možných studujících a od nového roku se zkrátila i doba studia. Odsouzení nejsou ochuzeni ani o praktickou výuku, která probíhá v dílnách. Zde se učí obrábět kovové materiály různými způsoby například na soustruhu nebo v kovářské výhni. Odsouzení, kteří nestihnou dokončit tento učební obor ve výkonu trestu odnětí svobody, mohou dokončit toto vzdělání na svobodě.

Jednou z dalších vzdělávacích aktivit ve věznici jsou rekvalifikační kurzy, ve kterých si odsouzení zvyšují svou kvalifikaci. Rekvalifikační kurzy nabízejí možnost proškolení v oboru dělník v elektrotechnice a základy práce s počítači. Délka těchto kurzů je stanovena na 5 měsíců.

Mezi kurzy celoživotního vzdělávání se ve věznici Plzeň zařazuje studium cizích jazyků. Pro odsouzené bez základního vzdělání je nabízena možnost dodělat si minima základní školy. Na tyto kurzy je stanovena délka 1 rok. Výuku cizích jazyků, převážně angličtiny a němčiny, využívají všichni odsouzení. Speciálně pro cizí státní příslušníky je veden kurz českého jazyka, aby došlo k překlenutí jazykové bariéry.³⁹

3.2.1 Rozhovor č. 2 (odsouzený pan Š. 39 let)

Odsouzený pan Š. se narodil do úplné rodiny. Je romské národnosti. O jeho výchovu se starali prarodiče, protože rodiče byli z velké části jeho dětství ve výkonu trestu. Má dokončeno 8 tříd základní školy. Je ženatý a má dvě děti. Již od dětství má problémy se zákonem. Do výkonu trestu se poprvé dostal jako mladistvý v 17ti letech za krádeže. Od té doby byl ve výkonu trestu již několikrát v různých časových intervalech. Výkon trestu snáší bez problémů, cítí se v pořádku a nevidí nic špatného ve svém chování a jednání. Odsouzený pan Š. je příklad nenapravitelného recidivisty.

Tazatel: *Máte sestavený svůj program zacházení, nebo máte minimální program zacházení a další volný čas si upravujete podle sebe?*

³⁹ Střední odborné učiliště, *Informace o studiu na ŠVS Plzeň*

Odpověď: Mám nastavený svůj program, tak zhruba jak jsem se domluvil s pedagogem.

Tazatel: *Jste zařazen do vzdělávací aktivity na vlastní žádost?*

Odpověď: Ne.

Tazatel: *Myslíte si, že vzdělávací aktivity vám (odsouzeným) mohou pomoci?*

Odpověď: No, já se snažím dodělat si výučák, abych třeba venku mohl sehnat nějakou práci. U ostatních nevím, někteří studují jen proto, aby se asi nenudili a ten zbytek asi aby naplňovali ty programy zacházení.

Tazatel: *Chtěl byste být ve věznici pracovní zařazen?*

Odpověď: No, možná, ale asi ne.

Tazatel: *Jste spokojen s aktivitami, kterých se můžete zúčastňovat?*

Odpověď: Asi ano.

Tazatel: *Chybí vám nějaká aktivita, ?*

Odpověď: Nevím, asi ne.

Tazatel: *Vy jste nevykonával žádnou aktivitu ani „doma“?*

Odpověď: Doma jsem koukal na televizi nebo chodil do hospody. Jo, no, jestli myslíte nějaký ty sporty tak to vůbec.

Tazatel: *Myslíte si, že je ve výkonu trestu dostatek volnočasových aktivit pro odsouzené?*

Odpověď: Asi jo, kdo chce tak si vždycky něco najde.

Tazatel: *Zažil jste, že by si někdo stěžoval na nedostatek aktivit?*

Odpověď: Ne, nevím o ničem. O těchhle věcech se vůbec nebavíme.

Tazatel: *Myslíte si, že jsou volnočasové aktivity pro odsouzené důležité? Využívají je?*

Odpověď: No, myslím, že nejsou. Každý dělá, co může, aby tady zabil čas.

Tazatel: *Myslíte si, že by vadilo nebo byl problém, kdyby nebyli ve výkonu trestu žádné aktivity?*

Odpověď: Ne, nevadilo by to. Když je tu aspoň televize, tak se nic neděje. Myslím.

Tazatel: *Využíváte kulturní místnost nebo raději s vychovatelem chodíte na aktivity dle programu?*

Odpověď: No, televizi sleduji pravidelně každou volnou chvíli. Když nejsem ve škole tak pořád. No, aktivity... někdy mě pěkně otravují, ale když jsou povinný, tak radši jdu.

Tazatel: *Myslíte si, že byste dokázal využívat svůj volný čas jiným způsobem?*

Odpověď: Nevím. Asi snad i jo.

Tazatel: *Můžete tedy říci, že mezi odsouzenými panuje spokojenost se vším ve výkonu trestu?*

Odpověď: To nevím.

Tohoto odsouzeného mi k rozhovoru doporučil vychovatel. Ze základních otázek jsem sestavil vlastní sociální anamnézu, která je uvedena na začátku rozhovoru. Odsouzený pan Š. byl ze začátku nejistý. Během rozhovoru se však uvolnil a odpovídal klidně, i když jeho odpovědi byly strohé. Usoudil jsem z nich, že odsouzený tráví svůj volný čas velmi pasivně. Rozhovor proběhl v kanceláři vychovatele na oddílu, kde je odsouzený ubytován. I při tomto rozhovoru jsem většinu odpovědí musel upravit, ale opět jsem ponechal některé slovní výrazy, které odsouzený pan Š. použil. I v tomto druhém rozhovoru byl pan Š. s vybranými odpověďmi předem seznámen a s jejich použitím souhlasil. Z postoje odsouzeného pana Š., k rozšířeným volnočasovým aktivitám, je zřejmé, že je s možnostmi využívání volného času ve věznici spokojen.

3.3 Speciální výchovné aktivity

Tyto aktivity jsou ve věznici Plzeň převážně užívány na specializovaném oddělení, kde jsou ubytováni převážně odsouzení, kteří jsou drogově závislí. Tyto aktivity vedou vychovatelé, kteří jsou vyškoleni pro tento druh terapeutické práce nebo speciální pedagogové. Jedná se například o Fyzicky-zátěžový program, Komunitní setkání, Skupinová psychoterapie.

Fyzicky-zátěžový program může být vykonáván na vycházkovém dvoře či v tělocvičně věznice. Je zpravidla skupinový o maximálním počtu 18 odsouzených. Tyto skupiny nemají stálé složení účastníků. Program je veden dvakrát týdně a setkání může trvat až tři hodiny. Cílem programu je seznámení s možností formování postavy a udržování fyzické kondice. Tento program pomáhá uvolňovat nahromaděnou

tenzi, snaží se o všeobecný fyzický rozvoj a cvičí vůli a snahy při překonávání životních překážek. Náplní fyzicky-zátěžového programu jsou fyzické aktivity. Na začátku programu je zařazen 5 minut běh a 10 minut aktivní rozcvička s vloženými posilovacími cviky. Zbytek času je věnován míčovým hrám dle zájmu odsouzených (nohejbal, volejbal, tenis, malá kopaná atd.).⁴⁰

Komunitní setkání je každodenní setkání, při kterém se hodnotí předcházející den. Řeší se problémy kolektivu i jednotlivců. Výchovně vzdělávacím cílem komunitního setkání je osvojit si návyky sebeovládání a schopnost spolupráce a řešení problémů v kolektivu. Tato setkání se konají v kulturní místnosti a jejich charakter je pokaždé jiný.⁴¹

Podobný výchovně vzdělávací cíl jako u komunitního setkání má i Skupinová psychoterapie, která využívá krizové intervence a psychoterapeutické techniky. Skupinová psychoterapie je rozdělena do čtyř skupin po maximálně 10 odsouzených. Je vykonávána dvakrát týdně v kulturní místnosti. Tato psychoterapie je zaměřena na představování nových členů, rozebírání aktuálních problémů a hledání optimálních řešení.⁴²

Rozhovor s některým z odsouzených, který je zařazen do těchto aktivit jsem nemohl provést. Důvodem byla neochota ze strany odsouzených. Domnívám se, že důvodem pro jejich neochotu je fakt, že mne odsouzení znají jen jako dozorce.

3.4 Zájmové aktivity ve věznici Plzeň

Mnoho lidí možná napadne otázka, jak tráví čas odsouzení, kteří nejsou pracovně zařazeni a mají tedy poměrně spoustu volného času. Tito odsouzení, ale nejen oni, mají k dispozici řadu zájmových kroužků.⁴³

Zájmové aktivity jsou ve věznici Plzeň nejobsáhlejší. Jedná se hlavně o aktivity, které mají základ v zájmech a dovednostech odsouzených. Cílem je uspokojit potřeby odsouzených a to jak duchovní tak kulturní, ale i ukázat odsouzeným jak účelově lze

⁴⁰ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro fyzicky-zátěžový program*, vypracovaný speciálním pedagogem.

⁴¹ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro komunitní setkání*, vypracovaný speciálním pedagogem.

⁴² Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro skupinovou psychoterapii*, vypracovaný speciální pedagožkou.

⁴³ Srov. Práce i volný čas za mřížemi. *České vězeňství*, 2008, č. 4, ISSN 1213-9297, s. 22. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2008/cv04-2008.pdf

využívat svůj volný čas. I u těchto aktivit je snaha dosáhnout některého z výchovných cílů nebo o uvolnění nahromaděné energie odsouzených. Dalo by se říci, že to jsou klasické volnočasové aktivity, které mohou lidé vykonávat i na svobodě. Tyto aktivity vedou jak vychovatelé, tak speciální pedagogové ve výkonu trestu. Zájmové aktivity ve věznici Plzeň můžeme rozdělit do několika kategorií:

- sportovní zájmové aktivity
- vzdělávací zájmové aktivity
- rukodělné a pracovní zájmové aktivity
- ostatní zájmové aktivity

3.4.1 Sportovní zájmové aktivity

Již z názvu lze odvodit, že se jedná převážně o aktivity, při kterých je zapotřebí využít svých tělesných dispozic. Tyto aktivity lze provozovat v tělocvičně, posilovně a na vycházkovém dvoře. Prostory pro vykonávání sportovních aktivit jsou spravedlivě rozděleny tak, aby se mohli všichni odsouzení pravidelně zúčastňovat. Výchovně vzdělávacím cílem těchto aktivit je smysl pro fair-play, týmová spolupráce a seberealizace.

Věznice Plzeň nabízí klasické sportovní aktivity jako fotbal, florbal, elektronické šipky, tenis, stolní tenis či fitness. Za zmínku též stojí sportovní aktivita v podobě kondiční kulturistiky, která je u odsouzených velice populární a žádaná.

V rámci těchto aktivit měli odsouzení z věznice Plzeň možnost sehrát mezi sebou fotbalový turnaj. Tento turnaj vznikl na popud samotných odsouzených a konal se zatím pouze jedenkrát.

3.4.2 Vzdělávací zájmové aktivity

Na základě vlastního zájmu si odsouzení mohou při těchto aktivitách prohlubovat své znalosti. Těchto aktivit se zúčastňují jak odsouzení, kteří navštěvují školské vzdělávací středisko tak i ostatní. Tyto aktivity se převážně vykonávají v kulturní místnosti věznice. Aktivity, které se ve věznici Plzeň řadí mezi vzdělávací, jsou jazyková výchova, zeměpis, dějepis a přírodopisný kroužek.

Jazyková výchova se podle zájmu a potřeb odsouzených věnuje vzdělávací činnosti ve výuce cizích jazyků a v procvičování českého jazyka. Kapacita jazykové výchovy je 4-10 odsouzených a koná se dvakrát v týdnu. Tato aktivita má bohatou strukturu oborů, do které se zahrnují jak klasické školní předměty a zájmová výuka jazyků, tak zdokonalování méně gramotných jedinců či cizinců. Náplň vychází z aktuálních potřeb v kolektivu. Snahou této činnosti je vzbuzování zájmu o vzdělávání, zvyšování celkového přehledu a cvičení zejména volných a intelektových stránek osobnosti odsouzeného. Při vedení aktivity se pedagog přibližuje klasickým výukovým metodám, které se snaží ozvláštnit zábavnými testy či kvízy pojaté soutěživou formou. Důležitou zásadou je postupovat individuálně s ohledem na úroveň příslušného odsouzeného. Vedoucí aktivity si vede zápisky z jednotlivých schůzek, sleduje účast, aktivitu a to mu poté slouží k hodnocení odsouzeného.⁴⁴

Řešením některých otázek nebo problematiky z geografie jednotlivých národních kultur se zabývá vzdělávací aktivita zeměpis. Je to aktivita, která je určena pro 4-12 odsouzených a je pro ně připravována dvakrát v týdnu v trvání jedné hodiny. Cílem této aktivity je zvýšení celkového souhrnu mravních, právních a etických návyků u odsouzených, které jsou platné v současné době. Aktivita probíhá formou přednášky nebo panelové či frontální diskuze. Dává hlavně prostor pro vyjádření názorů odsouzených, které jsou vhodně doplňovány a vedeny tak, aby bylo dosahováno cílů aktivity. Aby byla aktivita efektivnější, probíhá každá schůzka na základě zájmů členů. Stejně tak jako u jazykové výchovy se i při těchto schůzkách vedou zápisy a sleduje se aktivní účast.⁴⁵

Stejným způsobem jakým je vedena aktivita zeměpis, jsou vedeny i ostatní vzdělávací aktivity dějepis a přírodopis.

3.4.3 Rukodělné a pracovní zájmové aktivity

V této oblasti volnočasových aktivit se klade důraz převážně na rozvoj manuální zručnosti, dovednosti a trpělivosti. Zároveň by měla aktivita rozvíjet smysl pro přesnost a preciznost. Do těchto aktivit se začleňují například keramický kroužek, košíkářství a zájmová truhlářská dílna. Keramický kroužek byl po nějakou dobu přerušen z důvodu

⁴⁴ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro jazykovou výchovu*, vypracovaný speciálním pedagogem.

⁴⁵ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro Zeměpis, Dějepis a Přírodopis*, vypracovaný speciálním pedagogem.

finanční náročnosti pro věznic. Košíkářský kroužek je z finančního hlediska nejméně náročný. Odsouzení zde vyrábějí nejen košíky, ale i oplety na květináče, chlebníky a třeba i domečky z papírových ruliček, které si sami vytvářejí ze starých novin nebo časopisů.

Keramický kroužek je určený pro 4-8 odsouzených a je uskutečňován dvakrát v týdnu. Tato aktivita se vykonává v keramické dílně. Hlavním cílem keramického kroužku je podchycení a realizace uměleckých výtvarných dovedností a talentu u odsouzených. Převážně se pracuje s hlinou formou točení na keramickém kruhu nebo modelování plastik. V tomto kroužku se věnují i jiným technikám, které hlína a keramika nabízí. Převažuje důraz na estetické cítění, avšak odsouzení se při této aktivitě výrazně učí i trpělivosti, cílevědomosti a houževnatosti. Zároveň si cvičí motorickou koordinaci a rozvíjí si fantazii. Fantazie se rozvíjí tím způsobem, že odsouzení nejsou ničím omezováni, ale naopak mají možnost výběru vlastních námětů. Mají k dispozici kvalitní odbornou literaturu, ze které mohou čerpat náměty. Vedoucí je při této aktivitě pouze v roli usměřovatele, zbytek je na odsouzených samotných. Motivací k této aktivitě může být pro ně odměna, kterou je při aktivní práci v kroužku, možnost výběru jakéhokoli výrobku pro vlastní potřebu. Avšak také i to, že jsou jejich hotové výrobky vystavovány na oddíle, případně jsou dány k dispozici pro potřeby věznic. Výchozí cíl při této aktivitě je také významný. Vede odsouzené ke vzájemné pomoci, toleranci, ochraně výrobků a k respektování práce druhého. Náplní keramického kroužku není pouze práce s hlinou, ale například i kreslení, malba apod. Zvolená aktivita se odvíjí individuálně od zájmu odsouzených.⁴⁶

Kroužek košíkářství je zpravidla dvakrát v týdnu, ale na žádost odsouzených lze kroužek zajistit i třikrát v týdnu. Kapacita kroužku se pohybuje maximálně kolem šesti odsouzených. Aktivita se uskutečňuje v místnosti pro zájmové kroužky. Odsouzení mají za úkol mimo čas vyhrazený kroužku přípravu na oddíle tak, že připravují papírové ruličky, ze kterých poté na kroužku samotném vyrábějí své výtvořky. Na kroužku je využívána odborná literatura z oblasti košíkářství a výuky pletení. Motivy k pletení se volí převážně právě z těchto literatur. Není však bráněno vlastní iniciativě, když chce odsouzený vytvořit nějaký svůj nápad. Při aktivitě je důležitá hlavně trpělivost při

⁴⁶ Interní dokumenty věznic Plzeň, *Projekt pro keramický kroužek*, vypracovaný speciálním pedagogem.

pletení. Vychovatel při této aktivitě na počátku učí odsouzené, jak začít pracovat a jak postupovat. V následujících hodinách ustupuje do pozadí a nechává odsouzené samostatně pracovat s drobnými korekcemi, pokud si neví rady.⁴⁷

Manuální zručnost a dovednost se snaží rozvíjet kroužek zájmové truhlářské dílny. Tato aktivita je pro 6-8 odsouzených, dvakrát v týdnu. Pro tuto aktivitu byla vytvořena speciální truhlářská dílna. Odsouzení se učí základy obrábění dřeva, úsilí dokončit započatý úkol, dodržování bezpečnosti práce atd. Hlavním účelem aktivity je v procesu osvojení si manuálních dovedností, návyků a jejich následné praktické využití.⁴⁸

3.4.4 Ostatní zájmové aktivity

Mezi tyto aktivity patří hlavně ty, které slouží převážně k uspokojení potřeb odsouzených. Jsou to tedy aktivity, o které mají odsouzení zájem z osobních důvodů. Ale ani zde se nevytrácí snaha o výchovné nebo převýchovné působení. Jsou zde aktivity jako šachový kroužek, čtenářský kroužek, video kroužek, akvaristický kroužek ale i jóga a relaxace, atd.

Jóga a relaxace je vedena speciálním pedagogem, jedenkrát v týdnu v relaxační místnosti. Během této aktivity se žádá aktivní přístup od odsouzeného, odcvičení povinné sestavy jednoduchých cviků jógy pro protažení celého těla. Aktivita by měla vytvořit pro odsouzené relaxační chvíli klidu podbarvenou uklidňující hudbou. Výchovným cílem je zde protažení partií celého těla, uvolnění tenze a zklidnění organismu.⁴⁹

Akvaristický kroužek je veden v kulturní či akvariijní místnosti. Odsouzení ho mohou na základě svého zájmu navštěvovat dvakrát týdně vždy v počtu 4-8 odsouzených. Na základě informací z odborné literatury, besed o akvaristice a rovněž i z vlastních poznatků jsou odsouzení motivováni k vytváření ideálních podmínek pro chov akvariijních ryb. Kroužek akvaristiky zahrnuje rovněž mnoho okruhů zájmů jako je biologie, zeměpis, fyzika, chemie i matematika. Základem této aktivity je naučit odsouzené zakládat akvária, umět je osázet rostlinami a správně udržovat. Též se odsouzení naučí, díky pravidelnému získávání poznatků o rybách a péči o ně,

⁴⁷ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro košíkářství*, vypracovaný vychovatelem.

⁴⁸ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro zájmový truhlářský kroužek*, vypracovaný vychovatelem.

⁴⁹ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro relaxaci a jógu*, vypracovaný speciálním pedagogem.

úspěšnému chovu vlastních akvarijských ryb. To je pro ně odměnou za předchozí snahu při zakládání akvária. Sledování vodních živočichů může fungovat také jako dobrá relaxace. Hlavním výchovně vzdělávacím cílem této aktivity je tedy vytvářet kladný vztah odsouzených k péči o vodní živočichy a ten nadále prohlubovat. Je důležité, aby odsouzení pochopili, jak jsou ryby závislé na vytváření správného životního prostředí, které je třeba udržovat. I o této aktivitě se vedou pravidelné záznamy.⁵⁰

3.4.5 Rozhovor č. 3 (odsouzený pan P. 45 let)

Odsouzený pan P. se narodil do neúplné rodiny. Jeho matka zemřela v jeho 5 letech a otec se o něj moc nestaral, takže o jeho výchovu se starala babička. Nemá manželku ani přítelkyni. Než se dostal do výkonu trestu, pracoval jako automechanik. Se zákonem měl problém již jako mladistvý, jednalo se o různé výtržnosti a vandalismy. Do výkonu trestu se dostal ve 25 letech za násilný trestný čin. Ve výkonu trestu je podruhé. Na podmínky výkonu trestu se adaptoval již při prvním trestu.

Tazatel: *Máte sestavený svůj program zacházení, nebo máte minimální program zacházení a další volný čas si upravujete podle sebe?*

Odpověď: Mám program zacházení, který plním.

Tazatel: *Jste zařazen do některých aktivit na vlastní žádost?*

Odpověď: Ano jsem. Byl jsem pracovně zařazen, ale ze zdravotních důvodů mne vyřadili. Proto jsem si našel některé aktivity, kterými bych se zabavil. Rád bych se však vrátil do práce.

Tazatel: *Myslíte si, že zařazení do práce nebo do vzdělávacích programů může být pro odsouzené něco jako volnočasová aktivita?*

Odpověď: Určitě, jakákoliv aktivita je dobrá. Když nic neděláte, čas utíká nesmírně pomalu a leze vám to na hlavu. Takže určitě ano.

Tazatel: *Chtěli by odsouzení být pracovně zařazeni?*

Odpověď: No, pár se jich zde najde, kteří by měli zájem o práci. A to nejen z důvodu vydělání si peněz, protože o tom mluví i ti kteří nemají žádné pohledávky. Myslím si, že ukrácení času je hodně lákavé.

⁵⁰ Interní dokumenty věznice Plzeň, *Projekt pro akvaristický kroužek*, vypracovaný speciálním pedagogem.

Tazatel: *Jste spokojen s aktivitami, kterých se můžete zúčastňovat?*

Odpověď: Ano, v rámci možností.

Tazatel: *Chybí vám nějaká aktivita, ?*

Odpověď: Venku jsem hrával fotbal. Ale ten si můžu zahrát třeba i tady. Takže bych řekl, že mi asi žádná aktivita nechybí.

Tazatel: *Jakých aktivit se tedy zúčastňujete?*

Odpověď: Chodím do několika kroužků. Snažil jsem si je rozdělit tak abych měl každý den něco. Tak chodím třeba do šachového kroužku, akvaristického kroužku, no a jinak si půjčuji knížky z knihovny a čtu.

Tazatel: *Myslíte si, že je ve výkonu trestu dostatek volnočasových aktivit pro odsouzené?*

Odpověď: Kdo chce, určitě se nějak zabaví. Ale podle mě je aktivit dostatek.

Tazatel: *Zažil jste, že by si někdo stěžoval na nedostatek aktivit?*

Odpověď: Občas se najde nějaký ten remcal, ale to jsou většinou takový plácalové, který ani neví, o čem mluví.

Tazatel: *Myslíte si tedy, že jsou volnočasové aktivity pro odsouzené důležité? Využívají je?*

Odpověď: Já si myslím, že určitě ano. No, jak kdo má o co zájem.

Tazatel: *Myslíte si, že by vadilo, nebo byl problém, kdyby nebyli ve výkonu trestu žádné aktivity?*

Odpověď: Mě by to určitě vadilo. Ale za druhé já mluvit nemůžu.

Tazatel: *Myslíte si, že sledování televize je vhodně vyplněný volný čas?*

Odpověď: No, já se podívám na zprávy a občas na nějaký pěkný film, když ho dávají. Jsou tu ale tací, kteří vysedávají na kulturce pořád. Já osobně to nevidím jako úplně skvělé.

Tazatel: *Myslíte si, že byste dokázal využívat svůj volný čas jiným způsobem?*

Odpověď: Těžko říct. To bych musel vyzkoušet. Ale já jsem spokojen, takže si myslím, že bych ani jinak trávit čas nechtěl.

Tazatel: *Můžete tedy říci, že mezi odsouzenými panuje spokojenost se vším ve výkonu trestu?*

Odpověď: Na to se těžko odpovídá. Každý jsme jiný a máme jiné zvyklosti. Ale pokud to nějak shrnu, dalo by se říci, že panuje všeobecná spokojenost.

Odsouzeného pana P. jsem si pro rozhovor vybral sám. Jako u obou předchozích rozhovorů jsem ze základních otázek vytvořil sociální anamnézu. Odsouzený pan P. neměl s rozhovorem vůbec žádný problém a komunikoval naprosto klidně. Jeho odpovědi byly obsáhlé a vyčerpávající. Vybral jsem z nich jen podstatné, nejdůležitější informace. Rozhovor proběhl v kanceláři vychovatele na oddílu, kde je odsouzený ubytován. Odpovědi, které jsem zapsal, jsem panu P. také předem sdělil a on s nimi souhlasil. Z celkového rozhovoru a z odpovědí odsouzeného pana P. se domnívám, že je spokojený s volnočasovými aktivitami a svůj volný čas se snaží využít velmi smysluplně.

Závěr

Cílem mé práce bylo představit volnočasové aktivity ve vězeňství, se zaměřením na věznicí Plzeň. K popisu volnočasových aktivit jsem vybíral jen ty nejzajímavější a nejnavštěvovanější, abych dokázal, že odsouzení mají ve výkonu trestu stejné možnosti jako lidé na svobodě. Ve své práci jsem použil rozhovory, ze kterých vyplývá, že odsouzení jsou s volnočasovými aktivitami vcelku spokojeni a využívají je.

Největším přínosem pro odsouzené a zároveň využitím volného času je pracovní zařazení. Dva nejdůležitější důvody jsou možnost finančního výdělků a relativní zkrácení času stráveného ve výkonu trestu. Musím ale zdůraznit, že nelze zapomínat i na ostatní aktivity zařazené do programů zacházení. Vzdělávacími aktivitami si odsouzení mohou zvýšit svou kvalifikaci a tím zvednout svoji cenu na trhu práce. Rovněž z toho vyplývá i větší šance při hledání zaměstnání po propuštění na svobodu. Zájmovými aktivitami odsouzení tráví jen svůj volný čas. I když jsou v těchto aktivitách schovány výchovné prvky nelze tvrdit, že mají na všechny odsouzené nějaký dopad a dojde u nich v jisté míře k resocializaci.

Při popisování volnočasových aktivit ve věznicí Plzeň se při rozhovorech ukázalo, že pro odsouzené jsou volnočasové aktivity důležité. Samotné pracovní zařazení vnímají dotazovaní odsouzení velmi pozitivně. Speciálně výchovné aktivity jsou zvláštním odvětvím, hlavně pro odsouzené jedince se silně narušenou osobností. Z tohoto důvodu se s největší pravděpodobností nepodařilo realizovat rozhovor s některým z odsouzených zařazených do této skupiny aktivit. Aktivity zaměřené na vzdělání či rekvalifikace jsou pro odsouzené rovněž přínosem. Snaha o zvýšení své kvalifikace by mohla svědčit o tom, že odsouzený opravdu chce po propuštění z výkonu trestu žít spořádaným životem a již se nevrátit do výkonu trestu. Jak jsem ve své práci uvedl nejrozšířenější oblastí volnočasových aktivit ve věznicí Plzeň, jsou zájmové aktivity. Do těchto aktivit se řadí mnoho kroužků a činností, o které mají odsouzení velký zájem. To plyne z vyššího a aktivnějšího přístupu ze strany odsouzených. Celkově shrnuto volnočasové aktivity by měli být pro odsouzené motivující k dalším činnostem. Přes všechna fakta se domnívám, že hlavní motivační činitel volnočasových aktivit je rychleji ubíhající čas ve výkonu trestu.

Vězeňská služba se snaží zaplnit čas odsouzených strávený ve výkonu trestu aktivně a duchaplně. Je důležité ukazovat odsouzeným, jak mohou žít na svobodě, aby se nad sebou alespoň někteří zamysleli a docházelo u nich k resocializaci, alespoň částečné.

Seznam použitých zdrojů

1. BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, 98 s. ISBN 978-80-7338-115-8.
2. České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci, č. 4/2008 © Vězeňská služba České republiky, Praha 2008, Registrační značka MK ČR 6334, ISSN 1213-9297.
3. České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci, č. 2/2009 © Vězeňská služba České republiky, Praha 2009, Registrační značka MK ČR 6334, ISSN 1213-9297.
4. České vězeňství, čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci, č. 2/2011 © Vězeňská služba České republiky, Praha 2011, Registrační značka MK ČR 6334, ISSN 1213-9297.
5. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, 183 s. ISBN 80-86708-30-6.
6. HOFFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
7. Interní dokumenty věznice, *Projekty pro volnočasové aktivity*, vypracovány speciálními pedagogy.
8. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, 228 s. ISBN 978-80-7357-706-3.
9. MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 74 s. ISBN 80-210-1248-X.
10. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, 125 s. ISBN 978-80-7435-264-5.
11. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

12. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008, 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.
13. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
14. ŠTĚRBA, V. *Penologie*. Praha: ARMEX PUBLISHING s.r.o., 2007. 148 s. ISBN 978-80-86795-48-5.

Abstrakt

Kohout, P. *Možnosti využívání volného času odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody*. České Budějovice 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. K. Diallo.

Klíčová slova: volný čas ve věznicích, programy zacházení, výkon trestu odnětí svobody, volnočasové aktivity ve Věznici Plzeň, profilace věznic, pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciálně výchovné aktivity, zájmové aktivity

Práce se zabývá možnostmi využívání volného času ve věznicích. Volný čas je vyplňován volnočasovými aktivitami, které vycházejí z programů zacházení a jsou specifické pro výkon trestu odnětí svobody. Práce z části popisuje oblasti, do kterých se rozdělují jednotlivé volnočasové aktivity ve věznicích. Jednotlivé volnočasové aktivity jsou specifikovány pro věznicí Plzeň. Přibližuje volnočasové aktivity z oblastí pracovních, vzdělávacích, výchovných a zájmových.

Práce je teoretického rázu s doplněním rozhovorů s jednotlivými odsouzenými. Rozhovory neslouží jako výzkum, ale snaží se přiblížit využívání a kvalitu volného času z pohledu odsouzených. Z rozhovorů je patrné, že jsou odsouzení s nabízenými aktivitami ve věznici Plzeň spokojeni.

Abstract

Possibilities of using leisure time by convicts while on duty in prison.

Key words: free time in prison, programs of manipulating while on duty in prison, imprisonment, free time activities in Pilsen prison, prisons profiling, work activities, educational activities, special education activities, interest activities.

The work deals with the possibilities of using leisure time in prison. Leisure time is filled with activities which are based on treatment programs and are specific to imprisonment. Part of the work describes the areas which are divided into individual specific activities in prison. Leisure time activities are drawn from work areas as well as educational, interest and hobby.

The work is of theoretical character filled with conversations and interviews with every individual prisoner. The interviews do not serve as investigational research, but tries to focus on quality of leisure time use by prisoners. From the conversations and interviews it seems that the Pilsen prisoners are satisfied with the offered activities they have in prison.